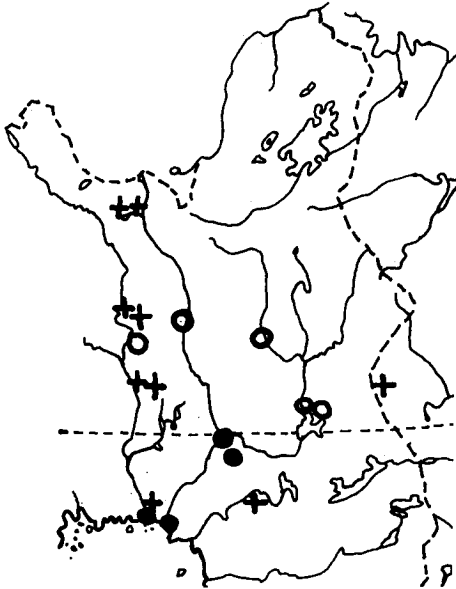

Kesykyyhkyn (*Columba livia*) levinneisyydestä Pohjois-Suomessa vv. 1900—1964

JUHANI ALAPULLI

Kalliokyyhkystä polveutuneen kesykyyhkyn kesyttäminen lasketaan kestäneen noin 5 000 vuotta. Kyyhkyistä kehitettiin mitä useammanlaisia tyypejä huvittamaan ja palvelemaan ihmistä. Niistä sittemmin villiintyneet kyyhkyt, jotka elävät kaupungeissamme ja suurehkoissa yhdyskunnissamme, ovat omaksuneet enemmän tai vähemmän määrin takaisin kalliokyyhkyn elintavat ja ulkonäön. Vaikka kysymyksessä onkin aito kulttuurilintulaji ei sen levinneisyyttä Pohjois-Suomesta tunneta kuin pääpiirteitään.

Kesykyyhkyä koskeva havaintoaineisto on koottu kirjoittajan havaintojen lisäksi kirjallisuudestamme. Syksyllä 1963 käännyin sanoma-lehtien Lapin Kansan ja Pohjolan Sanomien välityksellä — kesykyyhkyn määrityksessähän voitaneen luottaa myös kansanihmisiin — sellais-

Kartta 1. Kesykyyhkyn esiintyminen Pohjois-Suomessa vv. 1900—1964 — ● = nykyisin pesivänä, ○ aikaisemmin pesinyt, + = laji tavattu.

ten henkilöiden puoleen, jotka mahdollisesti ovat kesykyhykyä tavanneet jossain kyseessä olevalla alueella. Tämän lisäksi suoritin kyselyjä eri paikkakunnilla asuivilta henkilöiltä. Varsinkin vuosisadan alkupuolelta olevat havainnot ovat suhteellisen epätarkkoja ja vähäisiä, sillä onhan Pohjois-Suomen linnusto vieläkin vajavaisesti tunnettu.

Seuraavat henkilöt ovat auliisti antaneet havaintonsa käytettäväkseni: Heino Alapulli, Helmi Alapulli, Pekka Annala, Liisa Hannuniemi, Kaarlo Haverinen, Ilmari Koivula, Aimo Komonen, Mirja Komonen, Kirsti Kuukkanen, Tauno Oikarainen, Erkki Pöysti, Hellevi Pöysti, Hjalmar Stelander, Lilja Uusikartano ja Jukka Yliniemi, joille parhaimmat kiitokseni.

Kesykyhykyn esiintyminen Pohjois-Suomessa vv. 1900—1964

Enontekiön Vuontisjärvi

Vuonna 1917 oli Vuontisjärveltä ammuttu 1 yksilö, joka oli MONTELLIN (1917) mukaan harhautunut Kittilästä.

Enontekiö

Talvella 1910 oli Enontekiön kylästä ammuttu 1 kesykyhyky, joka oli MUNSTERHJELMIN (1911) mukaan harhautunut Ruotsin Kiirunasta.

Muonion Kihlanki

Vuonna 1917 oli Kihlangissa ammuttu 1 yksilö, joka oli MONTELLIN mukaan harhautunut Kolarista.

Kolarin Ylläsjärvi

Vuonna 1909 oli Ylläsjärvellä kuultu ja nähty kesykyhyky (MUNSTERHJELM 1910), mutta Lilja Uusikartanon (kirjeitse) mukaan ei Ylläsjärven kylässä ole kesykyhykyä tavattu ainakaan 1930-luvun jälkeen.

Kittilä

Vuoden 1910 tienoilla oli rovanimeläinen kauppias Rob. Saastamoinen lähettänyt rahti-kuormansa mukana kyyhkyjä Kittilään (Heino Alapulli, suullisesti). Kyyhkyt kotiutuivat paikkakunnalle, koska MUNSTERHJELM (1910) mainitsee kyyhkyjä olevan pesivänä vuonna 1910 Kittilässä ja vielä vuoden 1917 tienoilla on kesykyhykyä ollut silloisessa Kittilän kylässä koska täältä oli MONTELLIN mukaan harhautunut 1 yksilö Enontekiön Vuontisjärvelle. A. M. Salmi oli tavannut 12. IV. 1953 Kittilän kirkolla 3 kesykyhykyä. Linnut olivat olleet paikkakunnalla viikon päivät ja hävinneet sitten (Aimo Komonen, suull.). Talvella 1964 eivät Kittilässä asuvat Hellevi ja Erkki Pöysti (suull.) ole paikkakunnalla tavanneet kesykyhykyä.

Kolari

Vuoden 1917 tienoilla on Kolarissa ollut jonkin kokoinen kesykyhykykanta, koska täältä oli MONTELLIN mukaan harhautunut 1 yksilö Muonion Kihlankiin. Syksyllä 1963 ei Aimo Komonen (suull.) ja talvella 1964 Erkki Pöysti (suull.) olleet tavanneet kesykyhykyä Kolarissa.

Kolarin Sieppijärvi

Vuonna 1909 oli MUNSTERHJELMIN (1910) mukaan paikkakunnalla tavattu 1 yksilö. Syksyllä 1963 ei Aimo Komonen (suull.) ollut Sieppijärvellä tavannut kesykyyhkyä ja samoin 13. ja 14. II. 1964 en tavannut kyyhkyä paikkakunnalla.

Kolarin Pasmajärvi

Vuonna 1909 oli MUNSTERHJELMIN (1910) mukaan Pasmajärvellä tavattu 1 yksilö.

Pello

Vuonna 1909 oli MUNSTERHJELM (1910) tavannut silloisessa Pellon kylässä 1 kesykyyhkyn. 1940 luvulla, talvisodan jälkeen oli Johannes Poutanen tavannut muutamia kesykyyhkyjä Torniolaakson kaupan pihamaalla useita kertoja. Tämän jälkeen eivät Mirja Komonen eikä Johannes Poutanen ole tavanneet kesykyyhkyä Pellossa (Mirja Komonen, suull.)

Alatornio, Kiviranta

Kivirannassa, Tornion kaupungista noin 3 km pohjoiseen, oli Helmi Alapulli (suull.) tavannut vuosien 1922–23 aikana säännöllisesti muutamia kesykyyhkyjä. Linnut olivat oleskelleet pääasiallisesti kansanopiston ja meijerin vaiheilla.

Tornio

Kesykyyhkyä tavattu MERIKALLION (1958) mukaan Haaparannalla 1923 ja 1955, sekä Torniossa 12. VI. 1946. Syksyllä 1941 ja keväällä 1942 oli Kalevi Poutanen tavannut kesykyyhkyä yhteensä 10–15 yksilöä eri puolilla kaupunkia. Kesällä 1961 oli Johannes Poutanen tavannut muutaman yksilön Tornion Oluen pihalla (Mirja Komonen, suull.) Käydessäni 8. XI. 1963 paikkakunnalla, tapasin 15 yksilön parven Haaparannan kaupungin hotellin edessä, kun sitävastoin en Tornion puolella tavannut etsinnöistäni huolimatta kesykyyhkyä. Liisa Hannuniemen (suull.) mukaan ovat kesykyyhkyt pesineet säännöllisesti ainakin vuoden 1957 jälkeen, kuitenkin Ruotsin puolella ehkä enemmän, koska täällä on huomattavasti enemmän vanhoja rakennuksia.

Kemi

Hjalmar Stelanderin (suull.) mukaan oli Kemiin tuotu kyyhkyjä vuoden 1900 paikkeilla. Talvilintulaskentojen 1957/58 (KOSKIMIES & RAJALA) mukaan oli paikkakunnalla tällöin 30 yksilöä, ja 1958/59 (RAJALA & TÖRNROOS) mukaan tällöin oli 55 yksilöä. Kemien ja Rovaniemen kesykyyhkykannat ovat nykyisin samansuuruiset.

Rovaniemi

Vuonna 1901 oli MERIKALLION (1958) mukaan Rovaniemelle tuotu kyyhkyjä. Hjalmar Stelanderin (suull.) muistin mukaan oli hänen veljensä tuonut ne muutamat kesykyyhkyt Rovaniemelle. Kyyhkyt olivat viihtyneet hyvin uudella paikkakunnallaan, sillä vuosien 1917–18 tienoilla oli pesivänä ollut useita kymmeniä yksilöitä. (Hjalmar Stelander, suull.) Vaikka Rovaniemen kauppala tuhoutui 15. X. 1944 noin 95 %:sti ja kuten paikkakuntalaiset väittävät, saksalaiset sotilaat pyydystivät ja söivät kesykyyhkyjä, säilyi kyyhkykanta yli sota-ajan. On vaikea sanoa, mikä pelasti tämän pesäuskollisen lintulajin tuhoutumisen hävityksen mukana, sillä tällöin hävityksen jälkeen oli LEHTOSEN (1945) mukaan paikkakunnalla ollut noin 150 kesykyyhkyä. Rovaniemen jälleerakennus saavutti vuonna 1950 ennen hävitystä olleen rakennusmäärän ja tällöin oli KOMOSEN mukaan paikkakunnalla noin 30–50

kesykyhykyä. Vuoden 1944 kesykyhykykannan 150 yksilön väheneminen vuonna 1950 olleeseen 30–50 yksilöön lienee aiheutunut hyvien pesäpaikkojen, raunioiden katoamisesta ja pikkupoikien kyyhkyjen pesien tuhoamisesta. Vuoden 1957/58 talvilintulaskennan (KOSKIMIES & RAJALA) mukaan oli tällöin paikkakunnalla noin 30 kesykyhykyä. Tämä, samoin kuin Aimo Komosen (suull.) suorittamat talvilintulaskennat; 2. XI. 1963, 43 yksilöä ja 29. XII. 1963, 56 yksilöä, eivät anna täysin oikeaa kuvaa kannan runsaudesta, koska kyseiset laskentareitit eivät ole peittäneet koko Rovaniemeä. Talvella 1962 suorittamani neljän eri laskennan perusteella arvioin silloisen kannan olevan 55–60 yksilöä. Nykyinen kesykyhyky määrä Rovaniemellä on noin 70 yksilöä.

Kivitaipale

Kivitaipaleeseen, noin 24 km Rovaniemeltä etelään päin, oli Tauno Oikaraisen (suull.) mukaan vuonna 1950 tuotu muutamia kesykyhykyjä. Paikkakunnan taksimies oli tuonut vuonna 1955 Rovaniemeltä 1 yksilön lisää. Kyyhkyt olivat viihtyneet paikkakunnalla hyvin kannan ollessa 1961–62 noin 20 yksilöä. Kevättalvella 1962 oli kanahaukka verottanut Tauno Oikaraisen (suull.) mukaan kyyhkyjä 10 yksilöllä. Nykyinen Kivitaipaleen kesykyhykykanta on noin 10 yksilöä.

Ranua

Ilmari Koivulan (suull.) mukaan paikkakunnalle on kesykyhykyä tuotu vain yhden kerran. 15. II. 1936 sanomalehti Lapin Kansassa olleen uutisen mukaan oli kanahaukka iskenyt Ranualla kyyhkyjen kimppuun. Lehden mukaan olivat kyseiset kyyhkyt tuotu Rovaniemeltä.

Sodankylä

Vuoden 1913 tienoilla on kesykyhykyä tavattu silloisessa Sodankylässä (FINNILÄ 1913). Sitävastoin 1924 ei CARPELAN (1929) ollut tavannut kyyhkyjä paikkakunnalla. Vuosien 1950–64 aikana ei Kaarlo Haverinen (suull.) ole tavannut kesykyhykyä Sodankylässä.

Kemijärvi

Vuonna 1914 ei FINNILÄ (1914) ollut tavannut kesykyhykyä paikkakunnalla. Hjalmar Stelanderin (suull.) mukaan kyyhkyjä oli Kemijärvelle viety vuosien 1917–18 tienoilla. 1920–30 luvuilla oli Ilmari Halosen mukaan Kemijärvellä ollut kyyhkyjä pesivänä useita kymmeniä. Ilmari Halosen mukaan olivat saksalaiset sotilaat pyydystäneet ja käyttäneet kyyhkyjä ravintonaan ja Suomen sodan 1941–45 aikana tuhoutui Kemijärven kesykyhykykanta. Vuonna 1955 oli Ilmari Halonen vienyt Rovaniemeltä 1 kesykyhykyyn Kemijärvelle, mutta jostain syystä lintu ei ollut viihtynyt paikkakunnalla. Vuoden 1959–60 aikoina oli eräs paikkakuntalainen vienyt Kemijärvelle muutamia kyyhkyjä, mutta linnut olivat pian kadonneet paikkakunnalta. Vain yhden yksilön oli Ilmari Halonen tavannut Kemijärvellä talvella 1960 (Aimo Komonen, suull.) Keväällä 1962 oli eräs kemijärveläinen tuonut paikkakunnalle 4 kesykyhykyä. Linnut olivat viihtyneet hyvin aina siihen asti, kun olivat saaneet olla rauhassa pikkupoikien ilmaktiväreiltä (Koillis-Lappi, 1962) Ilmari Halosen mukaan paikkakunnalla oli tavattu vuonna 1961–62 vain 1 kesykyhyky (Aimo Komonen suull.).

Kemijärven Joutsijärvi

Joutsijärvellä, Kemijärveltä noin 20 km itään päin, oli Ilmari Halosen mukaan ollut 1920–30 luvuilla kesykyhykyä pesivänä muutamia pareja. Suomen sodan 1941–45 aikana oli kesykyhykykanta tuhoutunut (Aimo Komonen, suull.).

Salla

Vuonna 1914 ei kesykyyhkyä ole ollut silloisessa Sallassa (FINNILÄ 1914) SUOMALAISEN (1952) 5. VII. 1935 tapaama kesykyyhky lienee tuotu tai lentänyt Kemijärveltä. Käydessäni syksyllä 1959 useita kertoja nykyisessä Sallan kirkonkylässä, en tavannut täällä kyyhkyä. Kirsti Kuukkasen (suull.) mukaan ei paikkakunnalla ole kyyhkyä tavattu ainakaan vuoden 1959 jälkeen.

Suomessa kesykyyhkyn leviäminen tapahtui räjähdysmäisesti. MELA (1882) mainitsee kesykyyhkyä tavatun 1880 luvulla Etelä-Suomen suurimmissa kaupungeissa. Noin 20 vuotta myöhemmin (1900) sai Pohjois-Suomi Kemiin ensimmäiset kesykyyhkyt. Miltein välittömästi (1901) siirrettiin täältä kyyhkyjä Rovaniemelle. Molemmilla edellämainituilla paikkakunnilla kesykyyhkyt menestyivät hyvin, kannan säilyessä yli sota-ajan katkeamatta.

Vuosien 1900–1918 välisenä aikana on kesykyyhkyn siirtäminen paikkakunnalta toiselle ollut suorastaan muotina, sillä miten nopeasti on kyyhkyjä siirrettykään pitkiäkin matkoja silloisia tie- ja liikenneyhteyksiä käyttäen. Jo vuosisadan alkupuolella on Rovaniemi ollut Pohjois-Suomen huomatuimpia kauppapaikkoja, joten yhteydet tälle paikkakunnalle ovat olleet suhteellisen hyvät. Ehkäpä kauppamatkoillaan ollessaan toispaikkakuntalaiset ovat huomanneet silloisessa kirkonkylässä olleet kesyt linnut ja vieneet mukanaan kotipaikkakunnalleen muutaman yksilön, joista sittemmin onnistuneet pesinnät ovat antaneet paikkakunnan lintufaunaan uuden jäsenen. Näin on saanut alkunsa ainakin Kittilässä vuosisadan alkupuolella pesineet kyyhkyt. On huomattava, että on jopa suoritettu kyyhkyjen kuljetuksesta normaali rahtimaksu, kuten näistä kauppias Saastamoisen lähettämistä kesykyyhkyistä.

Samoihin aikoihin kun Rovaniemeltä siirrettiin kyyhkyjä toisille paikkakunnille, on Torniojokivarresta havaintoja eri paikkakunnille harhautuneista kesykyyhkyistä. Vastaavanlaista harhautumista, spontaanista siirtymistä, mitä 1900 luvun alkupuolella on ollut, ei myöhemmällä ajalla ole havaittavissa. Pohjois-Suomessa ovat nykyiset, vaikkakin kasvaneet kyyhkykannat niin pieniä, ettei pesimäalueilla ole ylikansoitusta. Väriytykseltään kantamuotoa lähinnä olevat Rovaniemen kesykyyhkyt pesivät keskikaupungilla suhteellisen pienellä, heti sodan jälkeen rakennetulla alueella. Sitävastoin kyyhkyt eivät ole siirtyneet kaupunkiin näköyhteydessä oleviin asutustaaajamiin, lähinnä Pullinpuolelle (0.5 km), Saarenkylään (2.5 km) ja Ylikylään (3 km), vaikka kyseisillä alueilla on ehkä runsaammin pesimäpaikkoja. Samoin kuin Rovaniemellä, ei Pekka Annalan (suull.) mukaan kesykyyhkyä ole tavattu Kemin mlk:n Maulan ja Törmän kylissä ja Jukka Yliniemen (suull.) mukaan Tornion läheisyydessä Karungin ja Ylitornion kylissä.

Pohjois-Suomessa on kesykyyhkyn levinneisyys ollut laajin vuoden 1918 tienoilla. Silloin on kyyhkyä ollut pesivänä ainakin Kemissä, Rovaniemellä, Kemijärvellä, Kemijärven Joutsijärvellä, Kittilässä, Sodankylässä ja todennäköisesti myös Kolarissa, koska täältä on MONTTELLIN (1917) mukaan harhautunut 1 kesykyyhky Muonion Kihlankiin. Näiden lisäksi on havaintoja länsirajalle harhautuneista kesykyyhkyistä; Enontekiön Vuontisjärveltä (1917), Enontekiöltä (1910), Muonion Kihlangista (1917), Kolarin Ylläsjärveltä (1909), Kolarin Siepijärveltä (1909), Kolarin Pasmajärveltä (1909) ja Pellosta (1909). Tällöin on kesykyyhkyn levinneisyys peittänyt Pohjois-Suomen suurimmat asutukset, lähinnä vain Tornio, Muonio, Ivalo, Inari ja Posio ovat olleet sen ulkopuolella.

Tornion seudulta ovat ensimmäiset havainnot 1920 luvulta. Vaikka ei ole olemassa suoranaisia pesintähavaintoja, oletan kuitenkin niiden todennäköisesti jo silloin pesineen, koska vuoden 1922–23 tienoilla oli kesykyyhkyä Kivirannalla nähty säännöllisesti.

Oletan SUOMALAISEN 1935 Sallassa tapaaman kesykyyhkyn tuodun sinne, ehkä Kemijärveltä, koska tämä on Sallan lähin paikkakunta missä tuolloin kesykyyhkyä on ollut.

Sota-aikana 1941—45 tuhoutuivat ainakin Kemijärven ja Kemijärven Joutsijärven kesykyyhkannat. Samoin lienee käynyt Pellon kyyhkykannalle, koska sodan jälkeen ei paikkakunnalla ole kyyhkyksiä tavattu. Tiedossani ei ole, onko Torniossa mahdollisesti kyyhkykanta säilynyt yli sodan. On vaikea selvittää näin jälkikäteen, mikä on aiheuttanut 1900 luvun alkupuolella Kittilässä ja Sodankylässä pesineiden kyyhkyjen katoamisen.

Vain yhdellä paikkakunnalla, Ranualla on kanahaukka todennäköisesti tuhonnut kaikki kyyhkyt.

Vuoden 1950 tienoilla suoritetuista kesykyyhky istutuksista on vain Kivitaipaleeseen siirretyt kyyhkyt pesineet, sitävastoin Kemijärvelle ja mahdollisesti muuallekin suoritetut siirrot eivät ole antaneet toivottua tulosta. 1960 luvulla on kesykyyhkyn levinneisyys Pohjois-Suomessa rajoittunut alueen kaupunkeihin Tornioon, Kemiin ja Rovaniemelle sekä yhteen maaseutupaikkaan Kivitaipaleeseen.

Koska on kysymys niin ihmisestä riippuvainen lintulaji kuin kesykyyhky ja kun usein on siirretty suhteellisen pieniä yksilömääriä, on sen levinneisyys ainakin näiden havaintojen valossa suuresti riippuvainen ihmisten suhtautumisesta niihin.

Kirjallisuutta: CARPELAN, J., 1929, Bidrag till kännedom av fågelfaunan i Sodankylä Lappmark. Ornis Fenn. 6: 67—76. — FINNILÄ, C., 1913, Ornitologiska iakttagelser under en resa inom Sodankylä Lappmark sommaren 1913. Acta Soc. F. Fl. Fenn., 38: 3. — 1914, Studier över fågelfaunan i Salla Lappmark. Acta Soc. F. Fl. Fenn., 39: 6. — KOMONEN, A., 1950, Havaintoja Rovaniemen seudun talvilinnustosta. Ornis Fenn. 27: 53—68. — KOSKIMIES, J. & RAJALA, P., 1958, The winter bird census of 1957/58. Arch. Soc. »Vanamo» 13: 1. 39—53. — LEHTONEN, J., 1945, Lintutietoja Etelä-Lapista ja Pohjois-Pohjanmaalta. Ornis Fenn. 22: 24—28. — MELA, A. J., 1882, Suomen Luurankoiset. Helsinki. — MERIKALLIO, E., 1958, Finnish Birds, their distribution and numbers. Fauna Fennica 5. — MONTELL, J., 1917, Fågelfaunan i Muonio socken. Acta Soc. F. Fl. Fenn. 44: 7. — MUNSTERHJELM, L., 1910, Om fågelfaunan i Turtola och Kolari kommuner. Acta Soc. F. Fl. Fenn. 33: 4. — 1911, Om fågelfaunan i Könkämä-Dalen uti Lappmarken. Acta Soc. F. Fl. Fenn. 34: 8. — RAJALA, P. & TÖRNROOS, V., 1959, The winter bird census of 1958/59. Arch. Soc. »Vanamo» 14: 1. 46—68. — Sanomalehti Koillis-Lappi 1962: 73. — SUOMALAINEN, P., 1952, Havaintoja Oulangan-Paanajärven seudun ja kaakkois-Sallan linnustosta. Ornis Fenn. 29: 88—102.

Zusammenfassung: Über die Verbreitung der Haustaube (*Columba livia*) in Nordfinnland 1900—64.

Es ergibt sich, dass der nordfinnische Haustaubenbestand erst in den Anfangsjahren dieses Jahrhunderts entstanden ist. Seine grösste Ausdehnung erreichte er an der Grenze der 1920er Jahre, als die Art wenigstens in Kemi, Rovaniemi, Kemijärvi, Joutsijärvi, Kittilä und Sodankylä, möglicherweise auch in Kolari und Tornio brütete. Die totale Zerstörung Lapplands am Kriegsende 1944 vertilgte die Bestände in Kemijärvi und Joutsijärvi; in Sodankylä, Kittilä und Kolari waren die Bestände schon vorher aus unbekanntem Grunde zugrundegegangen. Im Jahr 1964 wurde die Haustaube nur in Kemi, Tornio, Rovaniemi und Kivitaipale bei Rovaniemi brütend angetroffen. Die Kopfzahl der Bestände variierte dabei zwischen 10 und 70; die Gesamtzahl der Vögel in Nordfinnland blieb unter 150.